

ΔΙΑΓΩΝΙΟΣ 1958

ΔΙΑΓΩΝΙΟΣ 1958

Πρωτοχρονιάτικη λογοτεχνική έκδοση. Κείμενα Ντίνου Χριστιανόπουλου, καλλιτεχνική επιμέλεια Κάρολου Τσίζεκ. Περιεχόμενα: έπτά ποιήματα· μεταφράσεις από τή Σαπφώ και τόν 'Οράτιο· «'Η βροχή» (διήγημα) και κριτικά σημειώματα για τὰ νέα βιβλία τών: Ζωής Καρέλλη, Π. Θασίτη, Γ. Δέλιου, Τηλ. 'Αλαβέρα και Βασ. Φράγκου.

ΑΤΜΟΣΦΑΙΡΑ 1949

Τώρα που κληρονομήσαμε τήν έμπειρία τών άλλων χάσαμε τήν
πνοή τους
και δε μᾶς απομένει πιά παρά νά χαράζουμε σχήματα,
νά συζητοῦμε με τάκτ
και νά ξεφυλλίζουμε συλλογές γραμματοσήμων.
'Όταν κυκλοφόρησε τὸ νέο του βιβλίο, αποφασίσαμε
νά τοῦ διαθέσω πέντε αντίτυπα· δέχτηκε
και μοῦκανε κάπου κριτική για τὰ νέα μου ποιήματα.
'Έτσι περνούσαμε τὸν καιρό μας και κάναμε βόλτες στὴν Τσιμισκῆ,
μιλώντας γι' ἀμερικανική λογοτεχνία κι ὠραῖα κορίτσια.
'Ο νεαρός με τὰ «Μαραμποῦ», ψηλός, μελαχρινός,
συνόδεψε ἕνα φίλο του, πρωτοετῆ τῆς Στρατιωτικῆς,
σὲ ζαχαροπλαστεῖο.
«'Αστα» μοῦ ἔλεγε «μοῦφυγαν ἕξη χιλιάδες·
ἡ φιλία, βλέπεις — με εἶχε βοηθήσει στὶς ἐξετάσεις».
«Φυσικά» τοῦ ἀπάντησα «φυσικά,
ἴσως κάνω τὴν περίπτωσή σου ποίημα.
Εἶναι πολὺ πεζή, θὰ μοῦ βροῦν ἐλισοτικὲς ἐπιδράσεις.
Στὰ πρωτόλεια, τὰ τέτια εἶναι συχνά,
ἔμως δίνει χαρὰ μιὰ δημοσίευση
κ' ἡ έκδοση σὲ καλλιτεχνικὸ τυπογραφεῖο.
Θὰ με μνημονέψουν σ' ἐφημερίδες μ' εὐνοϊκὰ σημειώματα
κ' ὕστερα θὰ με ξεχάσουν: εὐνόητο,

μιά κ' ἔφυγε ἢ πνοή τῶν παλαιῶν ἀπὸ τοὺς στίχους μας
καὶ μένει τώρα μοναχὰ ἢ ἐμπειρία τους.

ΑΠΟΓΕΥΜΑ

Εἶταν ὥραϊο ἐκεῖνο τὸ ἀπόγευμα μὲ τὴν ἀτέλειωτη συζήτηση στὸ
πεζοδρόμιο.

Τὰ πουλιὰ κελαῖδοῦσαν, οἱ ἄνθρωποι πέρναγαν, τ' αὐτοκίνητα τρέχανε
καὶ χάνονταν ἐκεῖ πού εἶχαμε κατέβει τὴν τελευταία φορά.

Στὸ ἀπέναντι παράθυρο τὸ ράδιο ἔπαιζε ρεμπέτικα
καὶ τὸ κορίτσι τοῦ διπλανοῦ μας τραγούδαγε τὸ ντέρτι του.

Φυλλορροοῦσε ἢ ἀκακία κ' εὐώδιαζε τὸ γιασεμί
καὶ μὲς στὴν τάπια τὰ παιδιὰ παίζαν κρυφτούλι

καὶ τὰ κορίτσια γύρναγαν σκοινί —

παίζαν στὴν τάπια καὶ δὲν ξέραν ἀπὸ θάνατο,

παίζαν στὴν τάπια καὶ δὲν ξέραν ἀπὸ τύψη

κ' ἐγὼ τοὺς ἀγάπησα πολὺ τοὺς ἀνθρώπους ἐκεῖνο τὸ ἀπόγευμα,
δὲν ξέρω γιατί, πολὺ τοὺς ἀγάπησα, σὰν ἕνας μελλοθάνατος.

ΕΙΝΑΙ ΠΟΛΛΗ Η ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΠΟΥ ΜΑΣ ΔΟΘΗΚΕ

στὸν Ἀλέξη

Εἶναι πολλή ἢ ἐλευθερία πού μᾶς δόθηκε

κ' εἶναι ἢ ψυχὴ μας γεμάτη ἀγωνία.

Τί τὰ θέλετε, κύριε, πού μαζί σας συζητῶ κάθε μέρα:

κάτω ἀπὸ λόγια δίχως περιεχόμενο

κρύβεται πάντα τὸ δράμα.

Θᾶθελα πολὺ νὰ σᾶς ψιθυρίσω στὸ αὐτὶ

πόσο λίγο μὲ ξέρετε·

εἶναι γιατί ἀγάπησα πολὺ

καὶ γυρνῶ ταραγμένος τὰ ἀπογεύματα

στοὺς δρόμους μὲ τὴ φθινοπωρινὴ σκηνοθεσία.

— Τί κλαῖς;

— Τί ξέρεις, σύ, ποιὸν πόνο, ποιὸν καημὸ νὰ νιώσεις...

Ὁ πατέρας προσμένει ἀποκατάσταση,

καλή επιχείρηση και ὄνομα μεγάλο
(μάλλον θὰ προτιμοῦσα νὰ πεθάνουν).

Εἶναι γιατί, εἶναι πολλή ἢ ἐλευθερία πού μᾶς δόθηκε,
εἶναι γιατί πολὺ ἀγαπήσαμε
καὶ δὲν ἀγαπηθήκαμε
ποτέ μας.

ΣΤΟ ΦΙΛΟ ΠΟΥ ΠΑΕΙ ΓΙΑ ΔΑΣΚΑΛΟΣ

Μονάχος σου, σὲ ἀψηλὸ χωριὸ ἀπομονωμένος,
δίχως μάνα νὰ σοῦ καρुकώνει τις κάλτσες, δίχως φίλους γιὰ βόλτα,
τότε θὰ νιώσεις πὼς ὅ,τι πῆρες — πῆρες· τώρα πρέπει νὰ δώσεις·
κι ἂν ἔχεις πολλὰ, πολλὰ θὰ δώσεις· ἂν λίγα,
σκέψου τις ὥρες πού σπατάλησες ἐδῶ καὶ κεῖ.
Παρόλες τις τυχὸν ἐπιφυλάξεις μου, σὲ συμβουλεύω
νὰ τὴν κρατήσεις τὴν ἀγνότητά σου: αὐτὸ κυρίως.
Εἶναι βέβαια, ὀδυνηρὴ ἢ ἐγκράτεια, ὅταν μάλιστα
τυχαίνει ἢ φαντασία νὰ ὀργιάζει, ὅμως ἂν θέλεις
τοῦ κόσμου τὴν ἐκτίμηση, ὄλο καὶ πρέπει
νὰ ὀλοκληρώνεσαι στὴ στέρηση.

Ἐξὸν ἀπ' τὴ διδασκαλία στὸ σχολεῖο
κοίτα νὰ κάνεις καὶ καμιὰ μικρὴ βιβλιοθήκη,
νᾶρχονται οἱ νέοι τοῦ χωριοῦ καὶ νὰ διαβάζουν.
Στὴν ἐνδοχώρα νὰ ἐργαστεῖς. Ἔτσι προσφέρεις
πολὺ περισσότερα ἀπ' τοὺς νεανίσκους τῆς Τσιμισκῆ.

Ὡστόσο, κοίτα καὶ τὴν ἠθικὴ σου ἀκεραιότητα:

Ἀπὸ ἕναν νέο ὀροσερὸ κι ἀγνό, κυρίως ἀγνό,
ἰδιότητα δὲν ἔχει ἢ ἀνθρωπότης τιμιωτέραν.

Κ' ἐν τῷ μεταξύ, θὰ κρατοῦμε ἀλληλογραφία καὶ θὰ μοῦ στέλνεις
φωτογραφίες σου ἀνάμεσα στὰ παιδιὰ τοῦ χωριοῦ.
Καὶ θάμαι, ἀλήθεια, περήφανος γιὰ ἕνα τέτιον φίλο.

ΡΗΜΑΓΜΕΝΟ ΝΤΑΜΑΡΙ

“Ερχονται ὥρες πού, τί νά σοῦ κάνουν πιά καί τὰ χαμόγελα,
πέφτουν ἕνα - ἕνα σάν τὰ ἑφτά πέπλα τῆς Σαλώμης
καί στο τέλος ἀπομένεις γυμνός καί τότε ἀρχίζουν ὄλα νά κραυγάζουν.
Τὰ μάτια κραυγάζουν: ἐμεῖς εἴμαστε πού ρουφήξαμε τόση ὀμορφιά—
κι αὐτός ἔλεγε: τί νά τήν κάνω τήν ὀμορφιά, θέλω χυδαιότητα.
Τὰ χέρια κραυγάζουν: ἐμεῖς εἴμαστε πού συντελέσαμε στήν ὑποταγή—
κι αὐτός ἔλεγε: δέν ἀρκεῖ, δέν ἀρκεῖ γιά μιὰ ἀπόγνωση πού ὄλο
περισεύει.

Τὸ σῶμα κραυγάζει: ἐγὼ εἶμαι πού συσπάστηκα στήν κτηνωδία τοῦ
καλοκαιριοῦ,

οἱ στίχοι διαλαλοῦν τὰ μυστικά μας,
γίναμε πιά σάν ἰδιωτικὸ ἡμερολόγιο σὲ ξένα χέρια.

“Ἔτσι εἶναι, δέν ὠφελοῦν πιά τὰ χαμόγελα, ὅσο κι ἂν εἶναι
ἀνοιχτόκαρδα,

οὔτε ὠφελεῖ νά κρατᾶς τὸ στόμα κλειστὸ ὅταν ὄλα κραυγάζουν
καί τί νά τήν κάνεις τῇ διπλομανταλωμένη ἀξιοπρέπεια τῆς σιωπῆς,
τώρα πού ὄλοι ξέρουν τίς νύχτες πού ἔκετέψαμε, τίς ἀγκαλιές
πού συσπειρωθήκαμε

κ' εἶναι τὸ πρόσωπό μας σὰ νταμάρι ρημαγμένο

κ' εἴμαστε σάν ψημένα κάστανα πού εὔκολα τὰ ξεφλουδίζει κανεῖς...

ΑΠΟ ΚΟΡΜΙ ΣΕ ΚΟΡΜΙ

Εἶπα νά ὑποχωρήσω σ' ἕνα χαμόγελο,
νά δῶ ποῦ φέρνουν δυὸ χεῖλη ὅταν ἀνοίγουν σάν ἀγκαλιὰ
κι ἀπὸ ὑποχώρηση σὲ ὑποχώρηση κι ἀπὸ χαμόγελο σὲ χαμόγελο
κι ἀπὸ κορμί σὲ κορμί,
ἔφτασα ἐδῶ πού ὁ θάνατος γίνεται ἕνα μὲ τὸ αἷμα σου,
παίρνει τήν ὄψη σου, σὲ κουκουλώνει, σὲ συντρίβει,
σὲ κάνει πιὸ ἐλεεινό, σὲ φέρνει στοῦ ἀμήν.

Καί τότε πιά καμιὰ σιωπὴ δὲ σώζει,
καμιὰ τρυφερότητα.

ΕΓΚΑΤΑΛΕΙΠΩ ΤΗΝ ΠΟΙΗΣΗ

Ἐγκαταλείπω τὴν ποίηση, δὲ θὰ πεῖ προδοσία,
δὲ θὰ πεῖ, ἀνοίγω ἓνα παράθυρο γιὰ τὴ συναλλαγή.
Τέλειωσαν πιά τὰ πρελούδια, εἶρθε ἡ ὥρα τοῦ κατακλυσμοῦ.
ὅσοι δὲν εἶναι ἀρκετὰ κολασμένοι πρέπει ἐπιτέλους νὰ σωπάσουν,
νὰ δοῦν μὲ τί καινούριους τρόπους μποροῦν νὰ ἀπαυδήσουν στὴ ζωὴ,
ν' ἀνοίξουν χαρακώματα γιὰ νὰ κυκλοφορεῖ ὁ θάνατος σὲ ὄλο τους
τὸ σῶμα.

Ἐγκαταλείπω τὴν ποίηση, δὲ θὰ πεῖ προδοσία·
νὰ μὴ μὲ κατηγορήσουν γιὰ εὐκολία, πῶς δὲν ἔσκαψα βαθιά,
πῶς δὲ βύθισα τὸ μαχαίρι στὰ πιὸ γυμνά μου κόκκαλα.
Ὅμως εἶμαι ἄνθρωπος καὶ γώ, ἐπιτέλους κουράστηκα, πῶς τὸ λένε,
κούραση πιὸ τρομαχτικὴ ἀπὸ τὴν ποίηση ὑπάρχει ;

Ἐγκαταλείπω τὴν ποίηση, δὲ θὰ πεῖ προδοσία :
βρίσκει κανεὶς τόσους τρόπους νὰ ἐπιμεληθεῖ τὴν καταστροφὴ του.

1949 - 1956

Σ Α Π Φ Ω

1

Ἄλλοι τοὺς καθαλλάρηδες κι ἄλλοι τοὺς μελαψοὺς
στρατιῶτες κι ἄλλοι τοὺς σκληροὺς, ἄγριους ναῦτες
στὸν κόσμον τ' ὄρασιότερο πράγμα θαρροῦνε.

Ὅμως ἐγὼ δὲν ξέρω ἄλλην ὁμορφιά
πιὸ δυνατὴ, ἀγάπη μου, ἀπ' τὴ δική σου.

2

Καλότυχος ἐκεῖνος ποὺ κοντὰ σου
κάθεται, καὶ γλυκὰ δταν μιλάς
σ' ἀκούει, καὶ τ' ἀπαλὸ χαμόγελό σου
χαίρεται, ποὺ μὲ κάνει νὰ σπαράζει
βαθιὰ μέσα στὰ στήθια μου ἢ καρδιά.
Γιατὶ καὶ μιὰ στιγμὴ μονάχα δταν σὲ ἰδῶ,

φωνή πιά δὲ μοῦ μένει, μήτε γλῶσσα
καὶ μιὰ φωτιά ξεχύνεται στὰ μάγουλά μου.
Θολὰ τὰ μάτια, τίποτα δὲ βλέπουν,
μήτε τ' αὐτιά μου ἀκοῦν· τρέχει ὁ ἰδρώτας
ἀπάνωθέ μου καὶ τρεμούλα μὲ κυριεύει.
Πιὸ πράσινος κι ἀπ' τὸ χορτάρι γίνομαι
κι ἄλλο δὲ θέλω πάρεξ νὰ πεθάνω.

3

Ὅπως τὸν ὑάκινθο οἱ τσομπάνοι στὰ βουνὰ
τσαλαπατοῦνε μὲ τὰ πόδια τους, καὶ τ' ἄνθος
τὸ πορφυρό, λιωμένο πιά, κείτεται χάμω,
ἔτσι καὶ σύ, ἀγάπη μου, νὰ μὲ πατοῦσες...

ΟΡΑΤΙΟΣ

1

Ὅσο παιδί εἶσαι ἀκόμα, μὴ καταφρονεῖς
τοὺς γλυκεῖς ἔρωτες καὶ τοὺς χορούς· ἀκόμα
εἶναι μακριὰ τὰ γηρατιὰ ἀπ' τὴ θαλερὴ σου
νιότη. Τώρα γιὰ σένα εἶναι ἡ στρατώνα,
γιὰ σένα εἶναι τὰ γήπεδα, κι ἀκόμα,
οἱ ἔνοχοι ψίθυροι μὲς στὴ γλυκιά τὴ νύχτα.

2

Τὸ ρόδινο λαιμὸ τοῦ ὠραίου Τηλέφου,
τὰ ἠλιοψημένα μπράτσα τοῦ Τηλέφου
ὅταν μοῦ τὰ ἐπαινεῖς, πῶς ἡ καρδιά μου
βράζει, καὶ τὸ αἷμα πλημμυρᾷ τὸ πρόσωπό μου!
Μιαλὸ καὶ χρῶμα δὲ μοῦ μένει, καὶ τὰ δάκρια
κυλοῦν κρυφὰ στὰ μάγουλα καὶ δείχνουν
ποῦ ἀπ' τὴν πολλὴ μέσα μου λιώνω ἀγάπη,
καὶ καίγομαι ποῦ ἄλλοῦ τὰ φλογερά του
χείλη τὸ σφριγηλὸ χαρίζει, τώρα, παλικάρι.

3

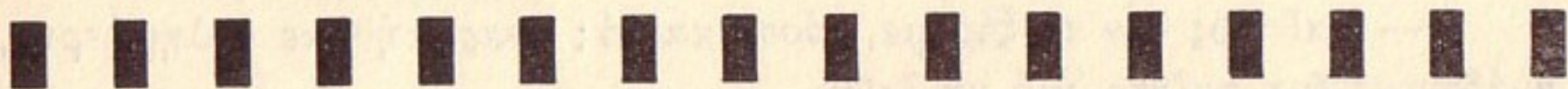
Μὲς στὴ βαθιὰ κοιλάδα, ὅπου τὰ φίδια
ἀντάμα ζοῦν μὲ τὰ κατσίκια, κι ἀπὸ πέρα
γλυκὸς ἀκούγεται αὐλὸς κι ὄλα εἶν' γαλήνια

κ' ἔχει δροσιά, παλιὸ κρασί κι ἀγάπη, ἔλα
νὰ ζήσουμε μαζί. Κανείς δωπέρα
χυδαῖος, βάνουσο δὲ θὰ σοῦ ἀπλώσει χέρι,
μήτε στὸ δρόμο σου ποτὲ θὰ συναντήσεις
τοὺς κολασμένους κυνηγοὺς τῆς νύχτας.

4

Ἄχ, ποιὸ κοκκίνισμα καὶ ποιὸς συγκρατημὸς
στὸν πόθο γιὰ τὸ τόσο ἀγαπημένο
κεφάλι του; Οἱ ἐκλεκτοὶ πολὺ τὸν κλάψαν
γιατὶ πολὺ τὸν ἀγαποῦσαν· ὁμως
ἐσύ, ποὺ τὸν ἀγάπησες παράφορα, μὴ κλαῖς,
καὶ τὸν Κιντίλιο, ποὺ οἱ θεοὶ γιὰ πάντα
δὲ σοῦ χάρισαν, πίσω μὴ γυρεύεις.
Κάλλιο τῆ λύρα τοῦ Ὀρφέα γλυκὰ κροῦσε,
κι ἂν τὸ αἷμα του στὸ σῶμα δὲ γυρίσει,
ὁμως, γλυκύτερο τὸν ὕπνο του θὰ κάνεις.

μεταφράσεις 1952

Η ΒΡΟΧΗ

Εἶχε ἀρχίσει νὰ ψιλοβρέχει. Ἐνα λεπτὸ χέρι ἀπλώθηκε κάτω ἀπὸ
ἕνα πευκάκι: «Δὲν εἶναι τίποτα, ἀγάπη μου», ἀκούστηκε ἀπὸ τῆ σκοτεινὴ
κώχη μιὰ ἀντρικὴ φωνή. Ὅμως μερικὰ ζευγάρια εἶχαν ἀρχίσει κιόλας νὰ
ἐγκαταλείπουν τὶς ἐρωτικές τους φωλιές καὶ νὰ φεύγουν. Μὲς στὸ σκοτάδι,
κάτι χέρια ἔσιαζαν τὸ φουστάνι, τὰ μαλλιά, ξεσκόνιζαν τὴν πλάτη· ἀκού-
γονταν θόρυβοι ἀπὸ τσαλακωμένα χαρτιά. Σιγὰ-σιγὰ τὸ δασύλλιο εἶχε
ἀρχίσει νὰ ἀδειάζει, καὶ μόνο δυό-τρεῖς ἐξακολουθοῦσαν ἀκόμα νὰ μένουν,
ἀδιάφοροι γιὰ τὴ βροχή. Μὰ ὅταν σὲ λίγο τὸ ψιχάλισμα ἔγινε μπόρα, εἶδαν
πὼς μόνοι αὐτοὶ οἱ δυὸ εἶχαν ἀπομείνει.

— Πάμε, Δημήτρη, ψιθύρισε μὲ ἀγωνία ἡ Καίτη.

— Μὰ τώρα πιά ποῦ νὰ πάμε; ἀναρωτήθηκε ὁ Δημήτρης, φοβισμέ-
νος κι ἀναποφάσιτος.

Γύρισαν καὶ κοίταξαν ἀπελπισμένοι τὸ μέρος: τὰ μικρὰ πεῦκα τε-
λείωναν ἕκατὸ βήματα πρὸς κάτω κ' ὕστερα ὡς τὰ σπίτια μεσολαβοῦσε μιὰ

γυμνή έκταση. Στὸ δρόμο δὲ φαίνονταν κανένα ἀμάξι. Δὲν ὑπῆρχε καν ἓνα ντουβαράκι ἢ κανέναν βράχος γιὰ νὰ προφυλαχτοῦν.

— Στὰ σπίτια, στὰ σπίτια, εἶπε ἀποφασιστικὰ ὁ Δημήτρης. Θὰ πά-
ρουμε μιὰ φόρα κι ὅ,τι γίνει. Ἄσε ποὺ μουσκέψαμε ἀπὸ τώρα γιὰ καλὰ.

Πιάστηκαν ἀπ' τὸ χέρι κι ἄρχισαν νὰ τρέχουν ἀπελπισμένα. Ὁ οὐρα-
νὸς κατέβαζε τουλούμια κ' οἱ ἀστραπὲς προμηγοῦσαν κι ἄλλη βροχή. Δὲν
τοὺς ἔνιαζε ποὺ πατοῦσαν μέσα σὲ γοῦβες γεμάτες νερά, ποὺ βουτήχτηκαν
δλόκληροι μέσα στὴ λάσπη, καὶ ποὺ τὰ ροῦχα τους ὄλα, ἀπὸ μέσα κι ἀπέξω,
εἶχαν μουσκέψει γιὰ καλὰ.

— Ἄχ, μιὰ στιγμή! ξεφώνισε ἡ Καίτη. Πάμε σὲ κείνο τὸ λάκκο ἀρι-
στερά. Κάτι θᾶναι ἐκεῖ.

Πράγματι, κάτι φαίνονταν ν' ἀσπρίζει μὲς στὸ λάκκο.

Τὴν ἄρπαξε στὰ δύο του χέρια κ' ἔτρεξαν μὲ ὄση δύναμη τοὺς ἀπέμενε.

Εἶταν ἓνας μεγάλος λάκκος, καὶ κατέβαινε κανεὶς πέντε σκαλοπατά-
κια. Ὑστερα ξεχώριζε κάτι σὰν καλύβα, μὲ ἓνα παραθυράκι, ἀλλὰ ἀκατοί-
κητη. Ψηλαφώντας βρῆκαν τὴν πόρτα, τὴν ἀνοιξαν εὐκολα καὶ μπῆκαν
μέσα. Μιὰ μυρωδιὰ καμένου κεριοῦ τοὺς χτύπησε ἀμέσως τὴ μύτη.

— Θὰ εἶναι ἐκκλησάκι, εἶπε ἡ Καίτη, σκουπίζοντας τὸ πρόσωπό της
μὲ τὸ μουσκεμένο μαντήλι της.

— Καὶ πῶς δὲν τὸ ξέραμε, τόσον καιρό; ἀναρωτήθηκε ὁ Δημήτρης,
ἀνάθοντας ἓνα σπέρτο γιὰ νὰ δοῦν.

Ψάξαν γιὰ κερὶ. Βρῆκαν μονάχα ἓνα μικρούτσικο σπαρμασέτο.
Τώρα μποροῦσαν νὰ δοῦν καλύτερα. Σὲ μιὰ μεριά εἶταν δυὸ - τρεῖς παμπά-
λαιες εἰκόνας, σθησμένες πιά ἐντελῶς. Σὲ μιὰ μικρὴ κώχη ἓνα πήλινο λι-
βανιστήρι. Ἀριστερὰ ἓνας τοῖχος γυμνὸς καὶ στὴ βάση του ἓνα κεφάλι ἀπὸ
ἄγαλμα, μαυρισμένο ἀπ' τὸν καιρὸ καὶ γεμάτο κεριά.

— Μὰ γιὰ ἰδέες, φώναξε ἡ Καίτη μὲ θαυμασμό. Ἐνα ἄγαλμα μέσα
σ' αὐτὴ τὴν κατακόμβη!

Τὸ σήκωσαν μὲ δυσκολία καὶ τὸ περιεργάστηκαν. Διατηροῦνταν ἀκόμα
κάτι ἀπὸ τὴ μύτη καὶ τὰ μάτια. Ὁ Δημήτρης ἔβγαλε τὸ σουγιά του καὶ
προσπάθησε νὰ τὸ καθαρῖσει ἀπ' τὰ κεριά.

— Δὲ γίνεται τίποτα, εἶπε στεναχωρημένος. Ἐχει καταστραφεῖ ἐν-
τελῶς. Τουλάχιστο, κάθησε νὰ ξεκουραστεῖς.

Ἡ κατάστασή τους εἶταν ἀπελπιστικὴ. Ἀπὸ πάνω τους ἔσταζαν τὰ
νερά, ἐνῶ ἀπέξω ἡ βροχὴ ἐξακολουθοῦσε μὲ μεγαλύτερη ἔνταση.

— Πρέπει νὰ ξεντυθοῦμε, ἀν δὲ θέλουμε νὰ περάσει τὸ νερὸ μέσα μας,
εἶπε ὁ Δημήτρης, βγάζοντας τὸ σακκάκι του.

Ἐφησε νὰ τῆς βγάλει ἕνα-ἕνα τὰ ροῦχα. Πῆρε ὑστερα τὴ φανέλλα του καὶ τῆς σκούπισε τὴ ράχη καὶ τὰ πόδια.

Πέρασε μιὰ στιγμὴ γεμάτη σιωπὴ, θαρρεῖς κ' ἡ ἐνοχὴ γίνονταν πιὸ συγκεκριμένη.

— Δημήτρη, γυμνοὶ μέσα στὴν ἐκκλησιά ;

Ἐ Δημήτρη δὲν ἀπάντησε. Τῆς πέρασε μόνο τὸ χέρι γύρω ἀπὸ τὸ λαιμό.

— Δημήτρη, ντροπὴ...

Μὰ ὁ Δημήτρη δὲν ἄκουγε πιά. Τὰ σώματά τους ἀπ' τὴ βροχὴ καὶ τὸ τρέξιμο, εἶχαν ἀνάψει. Τὸ σπαρματσέτο ποὺ πήγαινε νὰ σβῆσει, ἔκανε τὰ κορμιά τους πιὸ ἐρωτικὰ καὶ πιὸ τερατώδη. Οἱ σκιὲς στὸν τοῖχο μεγάλωναν ἀπάνθρωπα. Μικρὲς σταγόνες, ποὺ ἔπεφταν ἀπὸ πάνω, δημιουργοῦσαν ἀμέσως κι ἀπὸ ἕνα ἐρεθισμό. Οἱ μαυρισμένες εἰκόνας δὲν εἶχαν πρόσωπα νὰ ἐπιτιμήσουν, κι ὅσο γιὰ τὸ μαρμάρينو κεφάλι, ποῖος ξέρει σὲ ποιὰν Ἀφροδίτη ἢ σὲ ποιὸν Ἑρμῆ νὰ ἀνῆκε κάποτε. Ὡς καὶ τὸ σπαρματσέτο ἔσβησε ἐπάνω στὴν ὥρα, γιὰ νὰ κάνει λιγότερο ἱερόσυλη τὴν ἔνωσή τους. Καὶ μόνο ἡ βροχὴ ἐξακολουθοῦσε νὰ πέφτει καταρρακτώδης, ἀνίδεη γιὰ τὸ τί εἶχε δημιουργήσει...

Ἀθήνα, καλοκαίρι 1955

Ἡ μικρὴ αὐτὴ ἔκδοση βγαίνει σὰ μιὰ διαμαρτυρία ἐνὸς νέου, ποῦ, ἐπιμένοντας στὴν πνευματικὴ του ἀκεραιότητα, κινδυνεύει νὰ μείνει στὸ περιθώριο. Εἶναι λυπηρὸ καὶ ἀποκαρδιωτικὸ νὰ βλέπει κανεὶς ὡς ποῖο σημεῖο φτάνει ἡ συναλλαγὴ ἀνάμεσα στοὺς «πνευματικοὺς» ἀνθρώπους. Ἐκδότες, διευθυντὲς περιοδικῶν, καθιερωμένοι λογοτέχνες, ἀκόμα καὶ δημοσιογράφοι, γυρεύουν καὶ ἀπαιτοῦν ἀνταλλάγματα. Κάθε δημοσίευση σὲ περιοδικὸ προϋποθέτει πολλὲς κολακεῖες, πολλὲς ὑποχωρήσεις σὲ πρόσωπα καὶ ἰδεολογίες. Καὶ μέσα σ' αὐτὴ τὴν ἀποπνιχτικὴ ἀτμόσφαιρα, ὅσοι ἀρνοῦνται κάθε συμβιβασμό, παραμερίζονται ἀπὸ τοὺς φαύλους μὲ τίς ἐλαστικὲς συνειδήσεις. Βέβαια, ἐκεῖνο ποὺ τελικὰ δικαιώνει τὸ ἔργο μας, εἶναι μονάχα ἡ ποιότητά του· ἀλλά, πῶς νὰ βρεῖ ἀπήχηση ἢ δουλιὰ μας, ἂν μένει διαρκῶς στὸ συρτάρι; Γι' αὐτὸ ἀποφασίστηκε ἡ ἔκδοση τῆς Διαγωνίου, μὲ τὴν ἐλπίδα πῶς ἡ ἀτομικὴ αὐτὴ προσπάθεια γρήγορα θὰ βρεῖ ἀνταπόκριση, ὥστε σιγά-σιγά ν' ἀποτελέσει τὸν πυρήνα ἐνὸς περιοδικοῦ νέων.

ΖΩΗ ΚΑΡΕΛΛΗ: 'Αντιθέσεις. (Ποιήματα). 'Αθήνα, Δίφρος, 1957.

'Η νέα ποιητική συλλογή τῆς Ζωῆς Καρέλλη εἶναι ἀπὸ τὰ βιβλία ἐκεῖνα, πού κεντρίζουσαν ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τὸ ἐνδιαφέρον, προκαλώντας ποικίλες ἀντιδράσεις μέσα μας καὶ ἀποσπώντας, τίς πιὸ πολλές φορές, τὴν παραδοχὴν μας. 'Η ὀξύτητα μὲ τὴν ὁποία θίγουν ὀρισμένα προβλήματα καὶ ἡ βιαιότητα τῶν ἐκδοχῶν τους, ἀναγκάζουσαν τὸν ἀναγνώστη νὰ ἐντείνει τὴν δεκτικότητά του. Συχνὰ ἔχουν μιὰ ὑπουλη γοητεία, ἀπωθώντας καὶ ἔλκοντας ταυτόχρονα, καὶ μιὰ διάχυτη πειθῶ, καθὼς προσπαθοῦν νὰ μᾶς μεταδώσουν τὸ μήνυμα πὸ φέρνουν.

'Ο τίτλος 'Αντιθέσεις μᾶς βοηθεῖ νὰ καταλάβουμε τὸ βαθύτερο νόημα τῶν ποιημάτων τοῦ βιβλίου: μέσα μας φέρνουμε μιὰ ἀντινομία, ἓνα πλῆθος ἀντιθέσεων, πὸ συγκροτοῦν τὴν βαθύτερη ὑφὴ τοῦ ἑαυτοῦ μας. Πολὺ συχνὰ ἀρνιόμαστε νὰ τίς παραδεχτοῦμε ἢ τίς θεωροῦμε σὰν περιεργές ἀντιφάσεις, πὸ πρέπει νὰ τίς ξεπεράσουμε. 'Ὅστόσο, ὅταν σκύψουμε μέσα μας, βλέπουμε πὼς τὰ πράγματα δὲν εἶναι

* 'Αρχικὴ πρόθεση τῆς στήλης αὐτῆς εἶταν νὰ παρακολουθήσει ἀναλυτικὰ ὅλες τίς λογοτεχνικές ἐκδόσεις, πὸ ἔγιναν στὴ πόλη μας τὸ 1957, καὶ νὰ συνεχίζει κάθε χρόνο τὴν ἐπισκόπηση αὐτὴ, μὲ τὴν μορφή βιβλιογραφικοῦ δελτίου. Γρήγορα ὁμως ἔγινε ἀντιληπτὸ, πὸσο μάταιο θᾶταν νὰ μεταβληθεῖ σὲ ἐπιμελὴ χρονογράφο μιᾶς ἐντυπῆς παραγωγῆς, πὸ κατὰ τὰ τρία τέταρτα τὴν χαρακτηρίζει ἡ μετριότητα. Γι' αὐτὸ προτίμησε νὰ στραφεῖ στὴν ὑποκειμενικὴ κριτικὴ καὶ ν' ἀσχοληθεῖ μόνον μὲ τὰ βιβλία πὸ ξεχωρίζουν γιὰ τὴν ποιότητά τους.

τόσο ἀπλά. Πέρα ἀπὸ τὰ φαινόμενα, τὴ γνώση, τὴ λογικὴ, ὑπάρχει ἓνας ἄλλος χῶρος, δύσκολος καὶ πυκνός, γεμάτος σκοτεινὰ καὶ ἀξεδιάλυτα πλέγματα. Τὰ ποιήματα αὐτὰ εἶναι τὸ αἰσθητικὸ ἀποτέλεσμα μιᾶς ὀδυνηρῆς ἐνδοστρέφειας καὶ μιᾶς προσπάθειας νὰ φωτιστεῖ ἐσωτερικὰ αὐτὸς ὁ δύσκολος χῶρος.

'Ο Καβάφης ἔμεινε εἰδωλολάτρης· ὁ 'Ἐλιοτ ἔγινε Χριστιανός· ἡ Καρέλλη παιδεύεται ἀνάμεσα στὴ λαχτάρα τῶν αἰσθήσεων καὶ τὴν αἰσθησι τῆς ἁμαρτίας. Αὐτὸ ἀποτελεῖ τὴν βαθύτερη, τὴν ἀξεπέραστη ἀντινομία τῆς. 'Απὸ τὴν μιὰ μεριὰ διψᾷ γιὰ ζωὴ, ρίχνεται στὴν ἀλογάριαστη σπατάλη, στὸ ἀλογάριαστο ξόδεμα, καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη, τὴν κυνηγᾷ «ἡ σημασία τοῦ ἁμαρτήματος», τὸ ἀμείλιχτο ἐρώτημα: «εἶν' ἡ πολλὴ ἀγάπη γιὰ τὴν ζωὴ, ἁμαρτία;» Καὶ μένει πέρα ἀπὸ κάθε εὐκολὴ παρηγοριά, κάθε λύση, κάθε βόλεμα στὴν ζωὴ, μ' ἓνα πείσμα πὸ ἐκμηθενίζει ἀλλὰ καὶ ζωογονεῖ, πὸ ἀναλώνει ἐνῶ ταυτόχρονα χαρίζει τὴν πληρότητα. Δὲ νιώθει τὴν ἀνάγκη τῆς μετάνοιας, ἴσως γιὰτὶ κατὰ βάθος καταλαβαίνει πὼς τίποτα δὲν πρόδοσε ἀπ' τὴν πιὸ ἀληθινὴ οὐσία τοῦ ἑαυτοῦ τῆς.

Καὶ τὸ πιὸ θαυμαστό: ὕστερον ἀπὸ τόση ἀνάλωση, δὲν ἐκφράζει καμιὰ λιποψυχία, καμιὰ παραίτηση ἀπ' τὴν ζωὴ. 'Αντίθετα, εἶναι στιγμὲς πὸ καταφέρνει νὰ στήσει στὰ μάτια μας ἓνα δράμα ζωντανίας κ' ἐφθικῆς ὁμορφιάς, ἓνα διδάγμα καὶ μιὰ προτροπὴ γιὰ τὴν ἐνταση καὶ τὴν παραφορὰ τῆς ζωῆς:

Τ ε λ ε ί ω ς

Δόσε τὴν πᾶσα δύναμη
τοῦ σώματος καὶ τῆς ψυχῆς, τοῦ νοῦ,
νὰ ἐτοιμασεῖ ἡ πᾶσα φαντασία.
Τελείωνε τὸν ἑαυτό σου

στην κάθε κίνησή σου, αλογάριαστα
ξοδέψου, τίποτα να μην απομείνει μέσα σου,
τίποτα να μην αφευθεί,
δίχως ν' αποδοθεί για να δοθεί
όπως πρέπει ή ολόκληρη στιγμή.

Τώρα που ξέρεις
πώς τελειώνεται εν εαυτῇ,
τώρα που τούτη ή δική σου γνώση
δίνει στη ματαιότητα
τήν ιδιαίτερη, καινούρια της μορφή,
για να μη φοβηθεί
το σώμα σου την εκμηδένιση,
ζῆσε την πᾶσα καλλονή του,
δεῖξε την ἀρετή του την ἀνθρώπινη,
τελείως...

Τελικά όμως, εκείνο που βαραίνει πε-
ρισσότερο, είναι ή κατάφαση στη ζωή,
πράγμα που φαίνεται πιο καθαρά στα δύο
τελευταῖα ποιήματα, ἂν και οὔτε ἀπ'
αὐτά λείπει ή ἀντινομία ἀνάμεσα στο
ὄλικό και το πνευματικό. Και γίνεται ή
ἀντινομία ὑπόθεση τοῦ πνεύματος, πάλι
πνευματική, ὅπου, ἀκόμα και ή αἰσιοδο-
ξία βγαίνει μέσα ἀπό τήν ὀξύτατη αἰσθησι-
στής φθορᾶς και τήν ἀναπόφευκτη διά-
βρωση τοῦ θανάτου.

Δύο, κυρίως, ποιήματα ξεχωρίζουν για
τή βαρύτητά τους: ή *Γέννηση εἰς εαυτόν*
και *Ἡ ἄνθρωπος*. Το πρώτο, με εἰκόνες
πλούσιες και λεπτότατες, διηγείται πῶς
ή ἐγκατάλειψη τοῦ ἄλλου στάθηκε ἀφορμή
στον ποιητή να βρεῖ τόν εαυτό του, να
τόν γνωρίσει και να γεννηθεῖ σ' αὐτόν·
ἕστερα ἀπό τήν ἐγκατάλειψη, ἀνάμεσα
στην «παραφορά τῆς λύπης», τήν «ἐνταση
τῆς χαρᾶς» και τήν «ἐξαρση τῆς συντρι-
βῆς», «ή ἀναμονή ἔγινε ἀπάντηση», «τά
μάτια μου με εἶδαν»

κ' εἶδα τόν εαυτό μου ολόκληρο,
εἶταν ἄπλο και συνηθισμένο, τόσο,
που δέχτηκα να τόν παραδεχτώ.

Στο ἄλλο ποίημα, «Ἡ ἄνθρωπος», για
πρώτη φορά ή Καρέλλη μιλάει για το
«φῦλο». Ὡς τώρα μάς εἶχε συνηθίσει να

το ξεχνοῦμε, χρησιμοποιώντας σ' ὄλα της
τά γραφτά «το τραγικό τοῦ ἀπρόσωπου».
Τώρα, ή ὑπογράμμιση τοῦ φύλου της δίνει
μιὰ νέα νότα σ' αὐτό το «τραγικό», καθῶς
το φῦλο ταυτίζεται με τή μοναξιά:

Δέν κλαίω, οὔτε τραγούδι ψάλλω.
Μὰ γίνεται πιο ὀδυνηρό το δικό μου
ξέσκισμα που τοιμάζω,
για να γνωρίσω τόν κόσμο δι' ἐμοῦ,
για να πῶ το λόγο δικό μου,
ἐγὼ που ὡς τώρα ὑπῆρξα
γὰ να θαυμάζω, να σέβομαι και ν' ἀγαπῶ.

Φῦλο και μοναξιά—και δέν είναι ἀπλῶς
ή μοναξιά, ἀλλά ή μοναξιά τῆς σύγχρο-
νης γυναίκας, που ἔχουν ἀλλάξει τόσο
πολύ οἱ συνθήκες τῆς ζωῆς της. Κι ὄλα
τά ποιήματα που προηγούνται, είναι ἀ-
κριβῶς για να δοθεῖ πιο πειστική και πιο
ἀνάγλυφη ή ἀνθρωπος. Αὐτό το ὀδυνηρό
ξέσκισμα, ὡστόσο, δέ μένει στοιχεῖο παθη-
τικό, ἀλλά γίνεται ἀγώνας, προσπάθεια
ἐπίμονη «να γνωρίσω τόν κόσμο δι' ἐμοῦ».
Κι αὐτό είναι που, πέρα ἀπό τυχόν ἐπι-
φυλάξεις, μάς κερδίζει στην ποίηση τῆς
Καρέλλη: αὐτή ή ἐπιμονή να ζήσει και
να γνωρίσει, μέσα σ' ἕνα κόσμο που ρέπει
ἀσταμάτητα στην ἀπαισιοδοξία.

Ἀπό ἄποψη τεχνικῆς, ή Καρέλλη βελ-
τίωσε σημαντικά ὄλα τά ἐκφραστικά της
μέσα. Ἐπίσης θ' ἀξιζε να σημειώσουμε
τήν ποικιλία φωνῶν και διαθέσεων που
ὑπάρχουν στα ποιήματα αὐτά. Ἡ ἀλα-
φράδα τῆς λυρικῆς διάχυσης διαδέχεται
τήν πυκνότητα τῆς ἐνδοσκοπήσης· μνήμη
και ὄνειρο συμπλέκονται με εἰκόνες τῆς
πραγματικότητας· θέματα χριστιανικά δέ-
νονται με θέματα ἀπ' τόν ἀρχαῖο κόσμο·
ή ἠθική τεντώνεται ἀπ' τή σεμνότητα ὡς
τόν αἰσθησιακό σπασμό· το βίαιο μπλέ-
κεται με το τρυφερό, το ἀτημέλητο με
το ἐπιμελημένο. Κι ἀκόμα, ή Καρέλλη
ξέρει παράξενα ν' ἀνανεώνει τή σημασία
τῶν λέξεων, μετατοπίζοντάς τες σ' ἕνα
χῶρο, ὅπου, πέρα ἀπό τήν ἐτυμολογική
καθαρότητα, ἀποχτοῦν μιὰ νέα, πιο βαθιά

και ούσιαστική σημασία. Λ.χ. στους στίχους :

*Μή φοβηθεῖς πού θὰ ὑποταχτεῖς.
Δέν εἶναι ἄρνηση ἢ παραίτησή σου.
Ἴσως θὰ γίνεῖ πάλι ἡ ἀρχὴ γιὰ σένα
πού ζήτησες ἀπελπισμένα νὰ πιστέψεις
στὴ ζωὴ.*

Ἡ ὑποταγὴ δέν ἐκφράζει πλέον ἠττοπάθεια ἀλλὰ ψυχικὴ γενναιότητα· ἡ παραίτηση δὲ δείχνει λιποψυχία ἀλλὰ δυναμικότητα κ.ο.κ. Ἔτσι δημιουργεῖται σιγά - σιγά ἕνα ἰδιαίτερο λεξιλόγιο, πού δέν εἶναι προσιτὸ σὲ ὅποιον διαβάζει ἐπιπόλαια ἢ ἀγνοεῖ τὴ βαθύτερη ὕφὴ τῆς ποίησης αὐτῆς.

Οἱ <Ἀντιθέσεις> εἶναι ἕνα βιβλίο μεστό. Προωθεί τὴν ποίησή μας.

ΠΑΝΟΣ ΘΑΣΙΤΗΣ : *Πράγματα.* (Ποιήματα). Θεσσαλονίκη, Νέα Πορεία, 1957. Κάλυμμα Γιάννη Σβορώνου.

Ὁ Πάνος Θασίτης, μὲ τὴν πρώτη του ποιητικὴ συλλογὴ *Δίχως κιβωτὸ* (1952), μᾶς εἶχε δώσει δείγματα μιᾶς ἀξιόλογης ἀλλ' ἀνώριμης ἀκόμα εὐαισθησίας. Σήμερα, ἡ εὐαισθησία του αὐτῆ ὠρίμασε καὶ ὁ Θασίτης, μὲ τὴ νέα του ἐμφάνιση, ἐδρασιώνει τὴ θέση του στὴν ποιητικὴ μας περριοχή.

Ὁ τίτλος τοῦ νέου βιβλίου του δείχνει τὴν προσπάθειά του νὰ πιαστεῖ γερὰ ἀπὸ τὰ πράγματα, νὰ μὴ χάσει τὴν ἐπαφή του μὲ τὴν πραγματικότητα. Δέν τὸ καταφέρνει πάντα· μένει αἰσθηματικός. Καὶ μέσα στὸ χῶρο αὐτό, ἡ πίκρα τῶν πρώτων του ποιημάτων ἔδωσε τώρα τὴ θέση της σὲ μιὰ πιὸ κατασταλαγμένη ἐγκαρτέρηση· ἀπὸ κεῖ καὶ πέρα, λίγο ἀπέχει ἡ ἐλπίδα :

*Χαίρεται ἡ φωνὴ μας φίλοι
δικό της τὸ φάρδος τῆς ἡμέρας
θᾶβρει πίστη καὶ θὰ ζήσει·
ὑπάρχουν παντοῦ ὁ οὐρανὸς καὶ τὰ παιδιά.*

Εἶναι μιὰ ποίηση συγγενικὴ μὲ τοῦ Ἀναγνωστάκη, καὶ στὴν ἐκφραση καὶ στὴ

διάθεση. Κοινὸ χαρακτηριστικὸ τους : ἡ πάλη μὲ τὰ αἰσθήματα καὶ τίς ἰδέες, ἡ ἐλπίδα γιὰ ἕνα καλύτερο μέλλον καὶ ὁ σπαραγμὸς τῆς ἀτομικῆς περιπέτειας. Μὲ τὴ διαφορὰ πὼς, ὁ Ἀναγνωστάκης μένει ἄτομο ὀλομόναχο, μὲ μιὰ πίστη θρυμματισμένη, πού δέν ἐννοεῖ νὰ ὑποταχτεῖ σὲ καμιά σκοπιμότητα. Ὁ Θασίτης, ἀκόμα καὶ μὲς στὸν πόνο του, ἐπιμένει νὰ αἰσιοδοξεῖ· ὕστερα ἀπὸ τὴ δοκιμασία, διψάει, σὰν παιδί, γιὰ κάτι πιὸ ἀπλό, πιὸ ἀνθρώπινο, μιὰ

Κατοικία στὴ γῆ

*Διαγράφεται σίτι χαρωπὸ
ἄσπρο μὲ κόκκινη σιέγη, μὲ πηγάδι καὶ
λαχανόκηπο.*

*Ἡ γῆ ἀποθέτει μέσα του τῆς εὐωδιᾶς της
τὸ μυστικὸ·*

*πουλάρι τοῦ δρυμοῦ γλύφει τὸ ξύλινο
κατώφλι του τίς νύχτες
φέρνει κι αὐτὸ τὸ μυστικὸ τῆς ἀπλῆς του
ζωῆς·*

*τ' ἄστρα χαμηλώνουν, ἔλκονται μὲς στὸ
νερὸ πού ἀγρυπνεῖ.*

Μποροῦμε νὰ κατοικήσουμε.

*Τὸ ποιάμι περνάει ἀπ' ἐδῶ
μὲς ἀπὸ καλαμιές καὶ θάμνους πού ὄνομα
δέν ἔχουν*

*μὲς ἀπὸ χόρτα πού προσφέρουν μ' ἀγάπη
ὄ,τι ἔχουν*

*περνάει κι ἀπὸ μᾶς καὶ δὲ μᾶς ξεχωρίζει.
Πλένει τὰ πόδια τῶν πουλιῶν, τ' ἄλογα
ξεδιψάει*

*ποτίζει— ὅσο μπορεῖ—τὰ χωράφια
δέν ἔχει θρούλους μήτε ὄνειρα τὰ βράδια·
εἶναι νερὸ*

*κάνει καλὰ τὴ δουλιὰ του
κουράζεται*

κοιμᾶται.

Αὐτὸ εἶναι τὸ καλύτερο ποίημα τῆς συλλογῆς. Δυστυχῶς, ὅλα δὲ μένουν στὸ ἴδιο ἐπίπεδο : ἀλλοῦ ἢ ἐκφραση γίνεται πιὸ δύσκαμπτη, ἀλλοῦ ὁ λόγος εἶναι χαλαρός. Συχνὰ μᾶς κερδίζει ἕνας σαρκα-

σμός, μὰ δὲν ὀλοκληρώνεται πάντα· ἄλλοτε μᾶς συγκινεῖ μιὰ πίκρα, μὰ δὲ μένει ὡς τὸ τέλος ἀληθινή. Καί, γενικά, ὁ θασίτης εἶναι ἀπὸ τοὺς ποιητὲς ἐκείνους,

ποὺ ἡ ποιότητα τοῦ λόγου τους ἐπιδέχεται μεγαλύτερη αὐστηρότητα, γιατί αὐτὸ ποὺ κυοφοροῦν θὰ τοὺς δικαιώσει περισσότερο ἀπ' αὐτὸ ποὺ ἔχουν δώσει ὡς τώρα.

Π Ε Ζ Ο Γ Ρ Α Φ Ι Α

ΓΙΩΡΓΟΣ ΔΕΛΙΟΣ: *Οἰκογένεια*. (Μυθιστόρημα). Θεσσαλονίκη, 1957.

Ἡ ἔλλειψη πνευματικῆς παράδοσης καὶ λογοτεχνικοῦ καθεστῶτος ὑπῆρξε ἕνας ἀπὸ τοὺς σημαντικότερους λόγους, ποὺ οἱ προπολεμικοὶ πεζογράφοι τῆς Θεσσαλονίκης παρουσιάστηκαν ἀπὸ τὴν ἀρχὴ μοντέρνοι, προσπαθώντας νὰ μεταφυτέψουν στὸν τόπο μας τὰ νεότροπα κινήματα τῆς Εὐρώπης, ποὺ ἐξέφραζαν ἱκανοποιητικότερα τὶς ἀνησυχίες τους. Ὁ Γιαννόπουλος ξεκίνησε ἀπὸ τὸν Πιραντέλλο, πλουτίζοντας τὴν τραγικὴ εὐτραπελία του μὲ περισσότερη σπασμωδικότητα. Ὁ Ξεφλούδας ἀκολούθησε τὸν ἐσωτερικὸ μόνολογο τοῦ Προύστ, ντύνοντας τὰ γραφίματά του μὲ περισσότερο λυρισμό. Ὁ Πεντζίκης, γερὰ ριζωμένος στὸ Βυζάντιο, δὲν ἀγνόησε ἐντούτοις τὸ ὕφος καὶ τὴν περίπτωση τοῦ Τζαίημς Τζόυς. Τέλος, ὁ Δέλιος ἀκολούθησε ἀπὸ κοντὰ τὴ Βιρτζίνια Γούλφ καὶ τὴν Κάθρην Μάντσηλντ, δημιουργώντας μιὰ δική του πυκνότητα ὕφους. Τριάντα ὀλοκληρὰ χρόνια ἐργάστηκε ἀθόρυθα καὶ σεμνά, ἐπίμονα καὶ ἐντατικά. Καὶ σὰν ἐπιστέγασμα αὐτῆς τῆς ἐργασίας, μᾶς προσφέρει σήμερα τὸ τελευταῖο του μυθιστόρημα *Οἰκογένεια*, ποὺ ἀποτελεῖ ἀναμφισβήτητα τὸ πιὸ ἀξιόλογο ἔργο του.

Πρόκειται γιὰ ἕνα μυθιστόρημα ποὺ μᾶς περιγράφει τὴ ζωὴ μιᾶς οἰκογένειας στὴ Θεσσαλονίκη ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τοῦ μακεδονικοῦ ἀγῶνα ὡς τὰ χρόνια τῆς γερμανικῆς κατοχῆς. Τουρκοκρατία, ἀπελευθέρωση, προσφυγιά περνοῦν ἀπὸ τὶς σελίδες τοῦ βιβλίου, ἐνῶ τὰ κύρια πρόσωπα τῆς ἀφήγησής, ὁ πατέρας καὶ ἡ μητέρα, γερνοῦν, τὰ παιδιὰ μεγαλώνουν, παντρεύονται, ἀπο-

χτοῦν μὲ τὴ σειρά τους παιδιά, κ' ἡ ζωὴ συνεχίζεται μὲ τὸν ἴδιο ρυθμό. Ἐντούτοις, τὰ γεγονότα καὶ τὰ πρόσωπα ἀποτελοῦν μονάχα τὴ σκηνογραφία ἢ, ἔστω, τὰ προσχήματα, γιὰ νὰ ξετυλίξει ὁ συγγραφέας τὴν ἀφήγησή του σ' ἕνα χῶρο πιὸ ἐσωτερικὸ. Ὅπως ἐπεξηγεῖ καὶ ὁ ἴδιος, «πρόσωπα καὶ γεγονότα περνοῦν μπροστὰ μας σὰν τοπία μὲ μιὰν ὄψη φευγαλέα. Ἀφήνουν πίσω τὴν ἀρχὴ τοῦ βιβλίου σὰν ἕνα σταθμὸ ἀφετηρίας. Ἀνάμεσα στὴν ἀφετηρία καὶ στὸ τέρμα, ἡ ἀφήγηση σπέρνει ἕνα πλῆθος θέματα. Κι αὐτὴ ἡ ἐνέργεια γιὰ τὴν οἰκοδόμηση, ἔχει καταδροχθίσει τὸ θέμα, ὅπως καὶ τοὺς ἥρωες, καὶ τὶς ἡρώιδες». Τὸ βάρος πέφτει στὸ στοχασμό, στὶς ἀσύλληπτες ψυχικὲς καταστάσεις· τὰ πρόσωπα μᾶς ἀπασχολοῦν γιὰ λίγο κ' ὕστερα ἐξαφανίζονται μὲ ἀχνὰ περιγράμματα. Κομμάτια εἰκόνων, ἀποσπάσματα συζητήσεων, ὑπομνηματισμοὶ διαθέσεων καὶ πάνω ἀπ' ὅλα: μικρὲς περιγραφὲς στιγμῶν μαζί μὲ κάποιες τομῆς στὸ παρελθόν καὶ στὸ μέλλον. Ἐνα ἀσήμαντο περιστατικὸ διαγράφει στὰ χεῖλη ἕνα χαμόγελο μελαγχολίας. Μιὰ λέξη, τυχαῖα εἰπωμένη, ξεσηκώνει σκέψεις γιὰ τὰ μεγάλα προβλήματα τοῦ ἀνθρώπου. Πλάθουμε μέσα μας ἕνα μῦθο κ' ἕνα δράμα καὶ ξάφνου μιὰ φωνὴ μᾶς διακόπτει: *Ποῦ πᾶτε, κύριε; Δὲ διαβάσατε πὼς ἀπαγορεύεται;* Ὁ συγγραφέας ξετυλίγει μὲ βραδύτητα τὰ περιστατικά, γιὰ νὰ μπορέσει πιὸ ἄνετα νὰ περιγράψει τὶς βαρύνουσες στιγμές, ν' ἀποδόσει μὲ μικρὲς πινελιὲς τὶς κρυμμένες τρυφερότητες καὶ λύπες ποὺ θρέφουν τὴν καθημερινή μας ζωὴ. Ἀποφεύγει τὸ διάλογο, προτιμώντας νὰ

σπέρνει τις περιγραφές του με μικρά σχόλια. Κι όταν η αρχιτεκτονική της αφήγησης κινδυνεύει, συμπληρώνει βιαστικά τὰ κενά, κάνει μερικές παλινδρομήσεις κ' έτσι ο μύθος ξανακερδίζει ό,τι είχε χάσει από τή διάβρωση τής ποίησης.

Αυτή είναι ή τεχνική του Δέλιου, μιὰ τεχνική που άφομοίωσε δημιουργικά τὰ διδάγματα του έσωτερικού μονόλογου και του ψυχογραφικού μυθιστορήματος. Και ή έκμετάλλευση τής τεχνικής αυτής από τὸ Δέλιο, έχει κάτι τὸ θαυμαστό: τίποτε περισσότερο, που νὰ επαναλαμβάνει, τίποτε λιγότερο, που νὰ δημιουργεί κενά.

Μὰ τὸ καλύτερο υλικὸ του Δέλιου είναι ή μνήμη, ή μνήμη που σαν κόσκινο ξεχωρίζει τὸ πολύτιμο από τὸ εφήμερο—για νὰ ξαναπλαστεί ὁ κόσμος με τήν έμπειρία του χρόνου. Έτσι ὅλα τὰ πράγματα αποχτοῦν πλαστικότητα και μᾶς κερδίζουν με τή λυρική τους πειθώ.

Βέβαια, είναι ἀλήθεια πὼς τὸ χρονικὸ του μεσοπόλεμου, έτσι ὅπως είναι γραμμένο, δὲν έχει τήν ένταση τής προβληματικής και τήν άγωνία που έφερε στή γενιά μας ὁ δεύτερος παγκόσμιος πόλεμος. Όμως ὁ Δέλιος δίνει ὅ,τι έζησε κι ὅ,τι μπορεί, συνεπής στον εαυτό του και τις δυνατότητές του. Επίσης, είναι ἀλήθεια πὼς από τὸ ύφος του Δέλιου λείπει ή θερμότητα της έμπνευσης και συχνά επικρατεί κάτι τὸ στεγνὸ που ἄλλοτε ένοχλεί κι ἄλλοτε κουράζει. Όμως, ἄς αναλογιστοῦμε ὅτι κανείς ἄλλος στή λογοτεχνία μας δὲν έδωσε τήν ανατομία τής οίκογένειας τόσο ολοκληρωμένα: είναι ένα κατόρθωμα που μετριάζει τις τυχόν αδυναμίες του έργου, γι' αυτό και αξίζει στο Δέλιο κάθε εκτίμηση και αγάπη.

ΤΗΛ. ΑΛΑΒΕΡΑΣ: *Τὸ ρολόγι.* (Πεζογράφημα). Θεσσαλονίκη, Νέα Πορεία, 1957. Κάλυμμα Γιάννη Σβορώνου.

Τὸ τελευταίον βιβλίο του κ. Άλαβέρα δὲ θυμίζει τίποτε από τὰ πρώτα του διη-

γήματα, που ειλαν μικρά έσταντανέ από τὸν άνταρτοπόλεμο και τήν ήθογραφία τής στρατώνας. Τὸ νέο βιβλίο του κ. Άλαβέρα θαρρείς πὼς γράφτηκε από ἄλλον άνθρωπο: ἄλλη ατμόσφαιρα, ἄλλο θέμα, ἄλλη τεχνική—μονάχα τὸ επίπεδο τής αφήγησης μένει τὸ ίδιο. Υπάρχει μιὰ σπασμωδικότητα στις αναζητήσεις του κ. Άλαβέρα που συχνά μᾶς κάνει νὰ ἀμφιδάλλουμε για τις δυνατότητές του. Και προπαντός: τίποτε από τὰ γραφτά του δὲν ἀποκαλύπτει τὸν ιδιαίτερο κόσμο του συγγραφέα.

Πρόκειται για μιὰ νουβέλα, χωρισμένη σε δύο μέρη: τὸ πρώτο μέρος περιγράφει τὸν έρωτα ενός ζευγαριού, γεμάτον τρυφερότητα και άνησυχίες· τὸ δεύτερο αναφέρεται σε μιὰ τυμβωρυχία και μιὰ περίπτωση νεκροφιλίας. Τὰ δύο μέρη, αν και έντελῶς διαφορετικά, συνδέονται μεταξύ τους μ' ένα εῦρημα: ένα ρολόι χεριού, που ὁ έραστής τὸ ἀποθέτει στον τάφο τής αγαπημένης του, και που ὁ νεκρόφιλος—που τὸ άγόρασε έν τῷ μεταξύ από τούς τυμβωρύχους—τὸ ξαναθάζει συγκινημένος στή θέση του. Άλλά τὸ εῦρημα αυτό, αν και ὠραίο, ὅχι μόνο δὲ μπορεί νὰ σφιχτοδέσει μεταξύ τους τὰ δύο μέρη, ἀλλά και ἀποκαλύπτει μιὰ αδυναμία του συγγραφέα: τήν έλλειψη πλαστικής συνθετικότητας.

Τὸ πρώτο μέρος, με τήν περιγραφή του έντατικού έρωτα του ζευγαριού, θυμίζει συχνά σελίδες από τὸν «Έραστή τής Λαίδης Τσάτερλυ»· μόνο που οί ήρωες του Λῶρενς δὲ φιλολογοῦν οὔτε συζητοῦν για μοντέρνα ποίηση. Τὸ γράψιμο δείχνει ἀκόμα δυσκολία, ή αφήγηση δὲν κυλάει άνετα, και τὰ διάφορα επίπεδα του άφηγήματος, παρά τήν επίφαση του μοντέρνου, κρύβουν στο βάθος μιὰ αδυναμία.—Τὸ δεύτερο μέρος, με τήν τυμβωρυχία και τή νεκροφιλία, θυμίζει διηγήματα του Πόε με παρόμοιο περιεχόμενο· μόνο που ὁ Πόε είναι τόσο συγκλονιστικός, ενώ ὁ ήρωας του κ. Άλαβέρα πολὺ λίγες στιγμές μᾶς άγγίζει.

Παρόλα αυτά, όμως, το δεύτερο μέρος είναι το πιο αξιόλογο. Η αφηγηματική δύναμη του κ. 'Αλαδέρα κορυφώνεται εδώ με αναμφισβήτητη γοητεία—ίσως γιατί η αφήγησή του γίνεται πιο ακαδημαϊκή. Ο λόγος του κυλάει άνετα, συναρπαστικά, ή γλώσσα του είναι χυμώδης, τα πρόσωπα προβάλλουν ανάγλυφα και ζωντανά. Για μια στιγμή νιώθουμε σύγκρουση, βλέποντας το ανθρώπινο κορμί, που τόσο αγάπησε και αγαπήθηκε, να εξευτελιζείται ανυπεράσπιστο στα χέρια των τυμωρικών, χαρίζοντας, εντούτοις, και μέσα από τον τάφο, ένα ρίγος όμορφιάς. Άμέσως ύστερα το μάτι του συγγραφέα μάς μεταφέρει στο έρωτικό κρεβάτι του νεαρού νεκροθάφτη και της φιλενάδας του, που με την πόρωσή τους, μιάζει να υβρίζουν το κορμί

που τσαλαπατήθηκε. Και θα κλείναμε το βιβλίο με βαριά καρδιά, αν η τρυφεράδα του νεκρόφιλου, που νιώθει τη μεγαλύτερη συγκίνηση της ζωής του μπροστά στο μνήμα της άγνωστης, δεν έμιαζε σά μια πράξη δικαιοσύνης και ισορροπίας, μέσα σ' ένα κόσμο που πνίγεται στην πόρωση, το συμφέρον και τη διαστροφή. Το πρώτο μέρος μάς γέμισε αέρα, φως και έρωτα· το δεύτερο μάς καθηλώνει εκεί που κινούνται τα σκουλήκια της γής και του συμφέροντος. Και μένει στο τέλος ή διαπίστωση πως, ακόμα και μες στη χειρότερη διαστροφή, μπορεί να βρεθεί λίγο μέρος για ευαισθησία και ανθρωπιά.

Ο κ. 'Αλαδέρας είναι, πράγματι, λογοτέχνης· κρίμα που δεν έχει ή δεν ξέρει αν έχει τίποτε να μάς πει.

Δ Ο Κ Ι Μ Ι Ο

ΒΑΣΙΛΗΣ ΦΡΑΓΚΟΣ: 1) *Πρός ένα διαλεκτικό περσοναλισμό.*— 2) *Για ένα ιστορικό διαλεκτικό περσοναλισμό.*— 3) *Για μια διαλεκτική περσοναλιστική ανθρωπολογία.* 4) *Πέρα από το λενινισμό.*— 5) *Ελληνικός προοδευτικός δρόμος.* (Φιλοσοφικές και πολιτικές ανακοινώσεις). Θεσσαλονίκη, 1955-1957.

Φύση ανήσυχη κ' αισθαντική, ο Βασίλης Φράγκος, με γόνιμη χριστιανική αγωγή, αρχαία ελληνική παιδεία και σοσιαλιστική κατάρτιση, συμπλήρωσε δέκα χρόνια θητείας στο φιλοσοφικό στοχασμό. Με το πρώτο του βιβλίο *Διαλεκτική και Πρόσωπο* (1948) έθιξε μερικά από τα βασικά προβλήματα του ανθρώπου της εποχής μας και με την *Εισαγωγή στον Περσοναλισμό* (1949) προσπάθησε να φέρει σ' έπαφή την ελληνική σκέψη με τη φιλοσοφία του Προσώπου.

Σήμερα, με μεγαλύτερη ώριμότητα, μάς παρουσιάζει πέντε μικρά μελετήματα, όπου ο στοχασμός του προβάλλει πιο αρ-

τιος και προσωπικός. Τα τρία πρώτα έχουν χαρακτήρα φιλοσοφικό, ενώ τα δύο τελευταία είναι δοκίμια πολιτικής μάλλον ύφης.— Άς δούμε με λίγα λόγια το περιεχόμενο των μελετημάτων αυτών:

Ο Φράγκος ξεκινάει από τον περσοναλισμό. Ο περσοναλισμός—ή μόνη σύγχρονη φιλοσοφική κίνηση, που υπογράμμισε τη σημασία και την αξία του ανθρώπινου προσώπου, αποφεύγοντας τη μονολιθικότητα του μαρξισμού και τη διάλυση του υπαρξισμού—δεν μπόρεσε να δώσει ικανοποιητική απάντηση σε μερικά βασικά προβλήματα, γιατί, με την ιδεαλιστική του θεμελίωση, παρέβλεψε τη σημασία του οικονομικού παράγοντα. Την αδυναμία αυτή ο Φράγκος θέλει να την ξεπεράσει, πλουτίζοντας τον περσοναλισμό με ό,τι καλό και γόνιμο έχει ο διαλεκτικός και ιστορικός υλισμός, σά θεωρία και σάν πράξη. Γι' αυτό, κάθε μελετήμα του αρχίζει πάντα με μια σύντομη και περιεκτική ανάλυση των θέσεων της μαρξιστικής κοσμοθεωρίας, ανάλυση από

τὴν ὁποία ξεπηδάει μόνη τῆς ἡ κριτικῆς, γιὰ νὰ ἐπακολουθήσουν οἱ προσωπικὲς ἀπόψεις τοῦ συγγραφέα καὶ ἡ δημιουργία μιᾶς νέας θεωρητικῆς γραμμῆς. Ἡ γραμμὴ αὕτη — ποὺ ὁ Φράγκος τὴν ὀνομάζει «διαλεκτικὸ περσονναλισμὸ» — εἶναι, οὐσιαστικά, ἡ σύνθεσις δύο διαφορετικῶν ιδεολογικῶν σημείων, μὲ τὴν ἐξῆς βάση: ὅτι οἱ ἀνάγκες τοῦ σημερινοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἐξίσου οἰκονομικὲς καὶ πνευματικὲς. Ὁ σημερινὸς ἄνθρωπος ἔχει πνευματικὰ καὶ ψυχικὰ αἰτήματα, ποὺ παραβλέπει ὁ μαρξισμὸς, μὰ ποὺ πρέπει ὡστόσο νὰ τὰ ικανοποιήσει, μέσα στὰ πλαίσια μιᾶς καθαρὰ σοσιαλιστικῆς κοινωνίας. Μονάχα ἔτσι εἶναι δυνατὸ νὰ φτάσουμε στὸν «Ἀκέριο Ἄνθρωπο» — κατὰ τὴν ἐπιτυχημένη ἔκφραση τοῦ Φράγκου, — στὸν ἄνθρωπο, δηλαδή, ποὺ δὲ θὰ στενάξει οὔτε ἀπὸ οἰκονομικὲς δυσκολίες, οὔτε ἀπὸ ψυχικὴ κατάθλιψη καὶ πνευματικὴ φτώχεια.

Γιὰ νὰ γίνῃ ὁμοῦς αὐτὸ δὲ χρειάζονται μόνον θεωρητικὲς τοποθετήσεις, οὔτε ἀρκεῖ ἡ κριτικὴ καὶ ἡ διεύρυνσις τῶν μαρξιστικῶν θέσεων. Χρειάζεται πρῶτα ἀπ' ὅλα καὶ μιὰ συγκεκριμένη τοποθέτησις στὴ σημερινῆ πολιτικὴ κατάστασις, πρῶτα τὴν παγκόσμιαν καὶ ὕστερα καὶ τὴ δική μας. Ἡ σημερινῆ πολιτικὴ πραγματικότης, ἰδίως ὕστερα ἀπὸ τὴς ἀνακατατάξεις ποὺ ἐγέναν στὴ Ρωσία, εἶναι πρόσφορη σὲ ἐμπειρίαι καὶ προοπτικὲς. Ὁ Φράγκος ἐπιχειρεῖ μιὰ κριτικὴ πρῶτα τοῦ λενινισμοῦ καὶ ὕστερα τοῦ Κ.Κ.Ε. καὶ, τελικὰ, χωρὶς νὰ ξεφεύγῃ ἀπὸ τὴς φιλοσοφικὲς ἀπόψεις του, καταλήγει στὸ σοσιαλισμὸ — καὶ σὰ θεωρία καὶ σὰν πράξις.

Αὕτη, μὲ λίγα λόγια, εἶναι ἡ πορεία τοῦ Φράγκου. Ἐσκινάει ἀπὸ τὸν περσονναλισμὸ, ὑπογραμμίζοντας τὴ συμβολή

του στὴν ἀνάδειξις τοῦ ἀνθρώπινου προσώπου· φτάνει στὸ μαρξισμὸ, τονίζοντας τὴν ἀνεπάρκειά του σὲ δ,τι ξεφεύγῃ ἀπὸ τὸν οἰκονομικὸ τομέα· καταλήγει στὸ σοσιαλισμὸ, πιστεύοντας πῶς ἔτσι προσφέρει θετικὴ συμβολὴ στὰ σημερινὰ αἰτήματα τοῦ λαοῦ μας. Ἡ πορεία αὕτη δὲν ἔχει τὸ χαρακτῆρα περιπάτου σὲ σχολῆς καὶ -ισμοῦς, ἀλλὰ δείχνει τὴν ἀγωνία ἐνὸς ἀνθρώπου ποὺ σκάβει γιὰ τὸ ζωτικὸ πνευματικὸ του χῶρο.

Ἴσως οἱ θέσεις αὐτὲς νὰ μὴν εἶναι πρωτότυπες οὔτε καὶ πρωτάκουστες. Τὸ ἐνδιαφέρον ὁμοῦς ποὺ παρουσιάζει ὁ Φράγκος, σὰ στοχαστῆς, εἶναι ὅτι συνειδητοποίησε τὴ διάχυτη ἀνάγκη τῶν ἡμερῶν μας, νὰ τονιστεῖ, δηλαδή, ἡ σημασία τῶν πνευματικῶν καὶ ψυχικῶν αἰτημάτων μέσα στὰ πλαίσια μιᾶς σοσιαλιστικῆς κοινωνίας, χωρὶς παλινδρομήσεις στὸν παλιὸ ἀποτυχημένον ἰδεαλισμὸ. Ὁ Φράγκος εἶναι κατὰ βάθος ρεαλιστῆς, ἀλλὰ ὁ ρεαλισμὸς του ἔχει διαφοροποιηθεῖ σ' ἓνα γοητευτικὸ δρᾶμα, σὲ μιὰ ἐλκυστικὴ οὐτοπία, ποὺ στὸ τέλος προδίδεται ἀπὸ τὴ ρυπαρότητα τῶν ἀνθρώπων τῆς πολιτικῆς.

Πρέπει νὰ ὁμολογήσουμε ὅτι τὰ δύο τελευταῖα βιβλία του, μὲ τὴν πολιτικὴ ὑφή, εἶναι πολὺ πιὸ καλογραμμένα καὶ σαφῆ, ἐν σχέσει μὲ τὰ προηγούμενα. Ἰδιαιτέρως τὸ τελευταῖον, μὲ τὴν κριτικὴ τοῦ Κ.Κ.Ε. καὶ τὴς σοσιαλιστικῆς θέσεις, ἔχει μεγάλη καθαρότητα καὶ πειθῶ — πρέπει νὰ εἶναι κανεὶς προκατειλημμένος ἢ νὰ ξεκινάει ἀπὸ διαφορετικὴ στάσις γιὰ νὰ μὴ συμφωνῆσῃ μαζί του. Ἡ πολιτικὴ φαίνεται νὰ κερδίζει τὸν Φράγκο, χωρὶς ἡ ἀγωνία του γιὰ τὰ πνευματικὰ προβλήματα τοῦ ἀνθρώπου νὰ λιγοστεύει. Αὐτὸ ἐξάλλου εἶναι ἡ πιὸ οὐσιαστικὴ δικαίωσίς του.

ΕΚΤΥΠΩΣΙΣ
Ν. ΝΙΚΟΛΑΪΔΗ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ